

מצגת דיני ברכת האזון

הלכות והליכות חלק ב', הלכות סעודה וברכות, פרק ו'

הנחיות לאורה

קונספט כללי

המסגרת הכללית של המצגת היא שבת שבע ברכות המתרחשת בעיתוי שיש בו כמה תוספות בברכת המזון: שבת חנוכה שיוצאת (מידי כמה שנים) בראש חודש.

דמויות מלוות – 3 ילדים בני דודים, המציגים את רוב הסיטואציות.

הנושאים העיקריים:

הכנות לברכת המזון - מים אחרונים, הכנת השולחן והכנת עצמנו.

ברכת המזון במצבים שונים - הכמות הנדרשת, העיתוי שבו יש לברך ומה עושים במקרה של ספק.

תוספות בברכת המזון - המיקום, הדין אם שוכחים בהתאם למקום שבו נזכרים.

★ כוכבית מצביעה על חומר עזר מלווה.

סדר השיעור

1-5: פתיחה

בפתיח מוצגת הזמנה לחתונה. בהזמנה חסרים פרטים שיושלמו במהלך השיעור. ההזמנה נמצאת גם בדף העבודה המלווה (המסכם את ההלכות הנלמדות).

בשקופיות הבאות כל אחד מהילדים מציג את עצמו ואת הסיטואציה: שבת שבע ברכות. תאריך השבת עדיין אינו ידוע.

★ המורה מחלק לכל תלמיד את דף העבודה.

6-10: ההכנות לברכת האזון

ההלכות יילמדו באמצעות תמונה של שולחן בסיום סעודה, שעליו ומסביבו פריטים שונים המרמזים על ההלכות של ההכנות לברכת המזון.

בשקופית 6: הילד מסביר את המשימה.

בשקופית 7: התמונה מופיעה על כל המסך - להקרנה בכיתה.

★ התלמידים מעינים בספר בסעיפים א'-י' ומשלימים את פרטי ההלכות בהתאם לתמונה. בדף העבודה ישנם חלקי משפטים להשלמה.

המשפטים שבדף יופיעו בשקופיות 8-10.

בכל אחת מהשקופיות הללו יש ללחוץ על הפרט המתאים בתמונה ואז יופיע המשפט המתאים על המסך. התשובות למשפטים מופיעות בתשובון למורה.

שקופית 8: יש ללחוץ על הכלי של המים אחרונים, על טיפות המים שתחת השולחן ועל הברכון.

שקופית 9: יש ללחוץ על החלות שבמרכז השולחן, על הסכין שליד הצלחת השמאלית ועל המפית של החלות.

שקופית 10: יש ללחוץ על הכסא שמופיע מקדימה, על הכובע והחליפה, ועל הברכון.

11-12: ברכת המזון האצבעים שונים

המצבים מתוארים על ידי שני ילדים - דמויות חדשות.
הם מתארים מקרים לא שגרתיים.

הילד הקטן מתאר אכילה של כמות קטנה והילד הגדול יותר מתאר מצב שעבר זמן רב מאז שאכל.

המקרים מזמנים דיון על הכמות הנדרשת לאכילה כדי לברך ברכת המזון, ועל זמן הברכה.

**בספר 'הלכות והליכות' כתוב שכל עוד האדם שבע מהאכילה הוא יכול לברך.
לדעת פוסקים רבים וגם אדמו"ר הזקן מדובר בזמן של שעה ושישית = 72 דקות
מסיום האכילה.**

הערה זו מופיעה בשקופית 11 - לאחר שלוחצים על התשובה 'לא' - כתשובה על השאלה האם הילדים האלו יכולים לברך ברכת המזון.

★ התלמידים משלימים את הפרטים בדף העבודה בחלק של ברכת המזון במצבים שונים.

13-18: התוספות הגרכת המזון

בשקופיות אלו מופיעה ברכת המזון מצולמת מתוך הסידור.

יש לעבור עם התלמידים על כל אחד מהדפים ולזהות את התוספות ובאלו ברכות הן מופיעות בתוך ברכת המזון.

בלחיצה על כל אחת מהתוספות - היא נצבעת ולצידה יופיעו הפרטים עליה: שם התוספת, באילו ימים היא נאמרת ובאיזה ברכה בברכת המזון היא מופיעה.
יש ללחוץ גם על השינויים במילים בברכת המזון - רענו רוענו, ומגדיל מגדול.

חשוב להסביר לתלמידים מה אומרים בכל הזדמנות:

על הניסים - להבדיל בין הקטע של חנוכה לקטע של פורים.

יעלה ויבוא - מה אומרים בראש חודש, מה בכל חג, ההבדל בין חול המועד לחג עצמו שבו אומרים גם "ביום טוב מקרא קודש הזה" ובחור"מ לא אומרים.

הרחמן הוא... - להסביר על כל אחד מהמשפטים מתי אומרים.

והשינויים במילים:

רענו רוענו - בשבת וחג.

מגדיל מגדול - בשבת, חג, ראש חודש וחול המועד.

★ התלמידים משלימים את הטבלה בדף העבודה - את שתי העמודות הראשונות.
העמודה השלישית תתמלא בהמשך השיעור.

בשקופית 18: ישנו רמז לעיר שבה מתקיימת החתונה. התשובה: ירושלים.

19-25: תדיר ושאינו תדיר

בשקופיות אלו ישנה התייחסות לסדר שבו מופיעות התוספות 'רצה' ו'יעלה ויבוא' ולמידת הכלל ההלכתי "תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם"

בשקופית 19 מוצגת השאלה באמצעות הצגת העובדות על ידי הילדים והעלת השאלה: האם יש משמעות לסדר שבו מופיעות התוספות?
בשקופיות 20-22 ישנה פעילות בזוגות הממחישה את המושגים 'תדיר' ו'שאינו תדיר'.

★ **כל זוג תלמידים מקבל את הכרטיסים מהנספח 'פעילות תדיר ושאינו תדיר'.**

שלבי הפעילות:

שקופית 20: יש למיין את הכרטיסים לזוגות ולתת כותרת לכל זוג. ניתן לגזור את הכרטיסים ולמינם, או לחילופין לצבוע כל זוג כרטיסים בצבע זהה מבלי לגזור הזוגות:

בגדים: לבישת בגדים רגילים ונוחים - לבישת בגדים חגיגיים ומכובדים.
סדר: סידור החדר והחזרת המשחקים למקום - מיין המשחקים, החלטה מה להוציא מהבית ומה להשאיר.

שיניים: צחצוח שיניים - ביקור אצל רופא שיניים.

אכילה: ארוחה הכוללת לחם, ממרח וסלט ירקות - אכילת קינוחים מיוחדים.

למידה: הכנת שיעורי בית - לימוד ושינון למבחן.

תפילות: הליכה לבית הכנסת השכונתי הקרוב - טיסה לרבי ותפילות ב-770.

שקופית 21: כתיבה על כל פעולה אחת לכמה זמן מבצעים אותה.

שקופית 22: דיון כיתתי - איזו פעולה נבחר לעשות קודם? מה נכון יותר לעשות קודם? מה יקרה אם נהפוך את הסדר.

חשוב לנתב את הדיון כך שהתלמידים יבינו שיש הגיון לבצע את הפעולה היום-יומית קודם, ואת הפעולה הנדירה יותר לדחות.

שקופית 23: מסכמת את הפעילות בהקשר של התוספות בברכת המזון. בשקופית זו נסביר את המושגים 'תדיר' ו'שאינו תדיר', נציג את הכלל ההלכתי ונענה על השאלה שפתחנו בה את הפעילות.

כעת מובן מדוע 'רצה' קודם ל'יעלה ויבוא'.

★ **התלמידים ישלימו את התשובה בדף העבודה מתחת לטבלה.**

שקופית 24: ניתן רמז לשם האולם - התשובה: יעלה ויבוא.

שקופית 25: מתייחסת לשאלה שעשויה לעלות בהקשר של 'תדיר ושאינו תדיר' לגבי התוספת של 'ועל הניסים' - המופיעה ראשונה בברכת המזון למרות שהיא הכי פחות תדירה. וכאן המקום לדבר על הקשר בין כל אחת מהתוספות לברכה בה היא מופיעה בברכת המזון:

ועל הניסים מופיעה בברכת הארץ המנוסחת בצורה של תודה, וכך גם אומרים תודה על הניסים.

רצה ויעלה ויבוא מנוסחים בצורה של בקשה, ומופיעים בברכת 'ובנה ירושלים' שגם היא מנוסחת בצורה של בקשה.

★ **התלמידים ישלימו את התשובה בעמודה השלישית בטבלה.**

26-28: התאריך היום (=גאותה שבת המדוברת המצגת)

בשקופית 26: לחיצה על כל אחד מהילדים מעלה בועת דיבור שבה הוא נותן רמז על התאריך. אחרי כמה שניות הבועה נעלמת, אם רוצים לראות אותה שוב יש ללחוץ שוב על דמות הילד.

הרמזים מובילים לכך שמדובר בתאריך שאומרים בו גם "ועל הניסים", גם "רצה" וגם "יעלה ויבוא", עיתוי שקורה פעם בכמה שנים.

כדאי להוביל את התלמידים כך שהם עצמם יעלו על התשובה שתרחיש כזה יכול לקרות רק כאשר השבת (שבה אומרים 'רצה') של חנוכה (שבו אומרים 'ועל הניסים') יוצא בראש חודש (שבו אומרים 'יעלה ויבוא').

בשקופית 27 מופיעה התשובה בתוך לוח של חודש כסלו.

שקופית 28: ניתן רמז לתאריך החתונה, אך הרמז הוא 'גמיש'. החתונה יכולה להיות בכל אחד מהימים באותו שבוע (בין כ"ד כסלו לכ"ח כסלו). כל תלמיד יכול לבחור את אחד הימים הללו ולרשום כתאריך לחתונה.

29-38: המקרה של שכחה - 'רצה' ו'עלה ויבוא'

שקופית 29: הצגת המקרה

שקופית 30: הבחנה בין 3 מקרים - מתי נזכרנו שלא אמרנו את התוספת.

מקרה ראשון: נזכר לפני אמירת שם ה' של סיום הברכה

שקופית 31: המחשה של המיקום בברכה.

בדיקת ההלכה בסעיף י"ז.

הדין: יחזור ויאמר את התוספת באותו רגע.

מקרה שני: נזכר לאחר אמירת שם ה' ועד סיום הברכה

שקופית 32: המחשה של המיקום בברכה.

הדין: יאמר את משפט ההשלמה המתאים לאותו עיתוי.

שקופית 33: היכרות עם המשפטים להשלמה.

יש ללחוץ על הכפתורים שבתחתית השקופית - המציגים את התאריכים השונים. לחיצה על כל תאריך תצבע את המשפט המתאים לאותו יום.

שקופית 34: רמזים לשם אביו של החתן (פסח), ושם המשפחה של הכלה (סוכות).

מקרה שלישי: נזכר לאחר התחלת הברכה הבאה (הטוב והמיטיב)

שקופית 35: המחשה של המיקום בברכה.

שקופית 36: ההלכה: תלוי בעיתוי של אותה סעודה. אם זו סעודה שיש בה חובת אכילת פת - יש לחזור לתחילת ברכת המזון,

ואם אין חובת אכילת פת בסעודה זו - אינו משלים את התוספת.

שקופית 37: כעת יש לברר אילו סעודות חייבות באכילת פת.

★ התלמידים מקבלים את הכרטיסים של הנספח 'פעילות ימים שחייבים בהם באכילת פת' ומחלקים את הכרטיסים לשתי קבוצות בהתאם לקריטריון של חובת אכילת פת. יש להיעזר בסעיף י"ח.

החלוקה:

סעודות שיש בהם חובת אכילת פת:

סעודת ליל שבת

סעודת יום שבת

לילה הראשון של פסח - **גם למנהג הספרדים (שלפי מנהגם אין לחזור כלל לתחילת הברכה בשכחת 'יעלה ויבוא')**

לילה ראשון של חג הסוכות - **גם למנהג הספרדים**

שמיני עצרת ושמחת תורה

ראש השנה - סעודת הלילה - **לפי אדמו"ר הזקן יש לחזור לתחילת הברכה**

שביעי של פסח

חג השבועות

סעודות שאין בהם חובת אכילת פת:

ראש השנה - סעודת היום - **לפי אדמו"ר הזקן אין לחזור לתחילת הברכה**

סעודה שלישית של שבת

ראש חודש

חול המועד פסח

שקופית 38: בעקבות הפעילות רמז לשמות החתן והכלה מתוך האותיות המודגשות בכל אחת מהקבוצות שנוצרו בפעילות.

התשובה: שם החתן - יוסף, שם הכלה - ברכה.

★ יש למלא בדף העבודה את הדינים בכל ההלכות שהוזכרו בשלושת המקרים.

42-39: במקרה של שכחה - 'ועל הניסים'

שקופית 39: הצגת המקרה

שקופית 40: רמזים מתוך 'ועל הניסים' על שם הרחוב (מתיתיהו) ומספר הימים שבהם נאמר 'ועל הניסים' ברוב המקומות (9). ציינו 'ברוב המקומות' כי ישנם מקומות בודדים שחוגגים בהם יומיים פורים, ואז יוצא שהם אומרים 10 ימים בשנה 'ועל הניסים'.

שקופית 41: הדין.

בספר ישנה התייחסות רק לשני המקרים בהם נזכר לפני סיום הברכה, או לאחר סיום הברכה לפני 'הרחמן הוא יזכנו'. ולא מוזכר מה עושים במקרה ששכח להשלים ב'הרחמן', והדין הוא שאינו חוזר. הוספנו את הדין בדף העבודה.

שקופית 42: רמז לשם אביה של הכלה (מרדכי).

46-43: מקרים מיוחדים של מאגר בין שני ימים עם תוספות שונות

שקופית 43: הצגת המקרה

שקופית 44: דוגמאות.

★ התלמידים יחשבו בעצמם על דוגמאות שונות למעבר בין שני ימים מיוחדים שונים, ויכתבו בדף העבודה.

בלחיצה על הילדים בשקופית זו יעלו דוגמאות שונות למעברים בין שני ימים רצופים שבאחד מהם ישנה תוספת מיוחדת ובאחד מהם אין, או שיש תוספת אחרת.

כאן המקום להדגיש/ללמד את המושג "ערב שבת" / "ערב חג" וכדומה שהכוונה היא ליום שישי בצהריים / היום שלפני החג שבו מתכוננים לקראתו ולא ללילה של השבת/החג עצמו.

שקופית 45: תרשים המופיע בדף העבודה של התלמידים. התרשים מסכם את 3 האפשרויות שיכולות להיות במעברים בין תאריכים עם תוספות שונות. החיצים מהמקרים שבצידי התרשים מובילים למקרה האמצעי הכולל את שניהם (גם בדין וגם בתנאי).

★ התלמידים ממלאים את התרשים בדף העבודה באמצעות עיון בסעיפים כ"ב-כ"ד.

שקופית 46: התשובות לתרשים לבדיקה ביחד עם התלמידים.

47-48: סיום וסיכום

שקופית 47: רמז אחרון לשם המשפחה של החתן (יום טוב).

שקופית 48: הצגת ההזמנה עם כל הפרטים המלאים לבדיקה.

סיום: כיצד שמות החתן והכלה מסכמים את השיעור? "יוסף" ו"ברכה" - תוספות בברכת המזון.